

BEZOVTALANISH VA KO'MAKLASHISH MOTIVLARI

FURKATOVA SEVINCH SHERZOD QIZI
XO'JAMQULOVA DILNOZA HAZRAT QIZI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instuti pedagogika fakulteti psixologiya yo'nalishi
112PS-24 gurux talabalari.

SHOMUROTOV ULUGBEK MELIKBOBOYEVICH

Denov tadbirkorlik va pedagogika institute Pedagogika fakulteti Pedagogika va
psixologiya kafedrası o'qituvchi (maqola ilmiy raxbari)

Email: ulugbekshomurotov986@gmail.com

Tel: +998915107420

<https://orcid.org/0009-0008-8004-499X>

Anotatsiya: Ushbu maqolada inson faoliyatida namoyon bo'ladigan bezovtalanish (empatetik) va ko'maklashish (altruistik) motivlari psixologik jihatdan tahlil etiladi. Ushbu motivlar shaxsning ijtimoiy yo'nalganligini, boshqalar holatini tushunish va yordam berishga tayyorligini ifodalaydi. Bezovtalanish motivi shaxsning boshqalarga nisbatan hissiy javob qaytarish, ularning kechinmalariga hamdardlik bildirish xususiyatini bildiradi. Ko'maklashish motivi esa shaxsning ijtimoiy qadriyatlarga asoslangan, ongli yordamga intilishini aks ettiradi. Maqolada ushbu motivlarning shakllanish mexanizmlari, yosh davrlari bo'yicha rivojlanish xususiyatlari hamda ularni o'rganish usullari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Motiv, bezovtalanish, ko'maklashish, empatiya, altruizm, ijtimoiy xulq, psixologik omillar.

АННОТАЦИЯ: В статье рассматриваются мотивы беспокойства (эмпатии) и помощи (альтруизма) как важные психологические проявления социальной направленности личности. Мотив беспокойства выражает эмоциональный отклик на состояние другого человека, а мотив помощи отражает осознанное стремление оказать поддержку. Анализируются механизмы формирования, возрастные особенности и методы изучения данных мотивов.

Ключевые слова: мотив, беспокойство, эмпатия, помощь, альтруизм, социальное поведение.

ANNOTATION: This article analyzes the motives of anxiety (empathy) and helping behavior (altruism) as psychological phenomena that reflect an individual's social orientation. The motive of anxiety expresses the emotional response to another person's condition, while the motive of helping represents the conscious desire to

support and assist others. The article also describes the mechanisms of formation, development during different age stages, and methods of studying these motives.

Keywords: motive, empathy, altruism, helping behavior, social psychology, moral development.

Kirish. Inson faoliyatining muhim tarkibiy qismi — bu uning ijtimoiy motivlaridir. Inson o‘z harakatlarini nafaqat shaxsiy ehtiyojlariga, balki jamiyat va boshqalarning manfaatiga yo‘naltiradi. Shu jarayonda bezovtalanish (empatetik) va ko‘maklashish (altruistik) motivlari markaziy o‘rinni egallaydi. Bu ikki motiv insonning ijtimoiylashuv darajasi, axloqiy qadriyatlarga nisbatan munosabati va shaxslararo munosabatlarda o‘zini tutish shaklini belgilaydi.

Bezovtalanish motivi

Bezovtalanish motivi (yoki empatik motiv) — bu boshqalarning hissiy holatini sezish, ularning dardini yurakdan his etish va ularning ahvoriga nisbatan ichki javob qaytarish qobiliyatidir.

Psixologik adabiyotlarda bu tushuncha empatiya bilan bevosita bog‘liq. K. Rogers, D. Batson, M. Hoffman singari olimlar empatiyani shaxsning ijtimoiy rivojlanishida markaziy omil sifatida talqin etadilar.

Bezovtalanish motivi quyidagi omillar ta’sirida shakllanadi:

Oilaviy tarbiya va mehr muhiti;

Bolalikdagi hissiy tajribalar;

Ota-ona va atrofdagilar tomonidan namunaviy xatti-harakatlar;

Shaxsning emotsional sezgirligi va o‘zini tuta bilish darajasi.

Bezovtalanish motivi kuchli bo‘lgan shaxslar boshqalarga nisbatan sabrli, mehribon, bag‘rikeng bo‘lishadi.

Ko‘maklashish motivi (Altruistik motiv)

Ko‘maklashish motivi — bu shaxsning ongli ravishda boshqalarga foyda keltirishga, yordam berishga, ularning ahvolini yaxshilashga intilishidir. U altruizm tushunchasiga yaqin bo‘lib, insonning ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarga asoslangan harakatini ifodalaydi.

Ko‘maklashish motivi ikki asosiy shaklda namoyon bo‘ladi:

Ichki (ichki qoniqish asosida) – inson yordam berganda o‘zini ma’nan yengil his qiladi, ruhiy taskin oladi.

Tashqi (ijtimoiy rag‘bat asosida) – inson yordam bergani uchun boshqalarning minnatdorchiligini, e’tirofini kutadi.

Bu motivlar L. Kolbergning axloqiy rivojlanish nazariyasida ham o‘z aksini topgan.

Bezovtalanish va ko'maklashish motivlari o'zaro bog'liqligi

Har ikkala motiv o'zaro uzviy bog'langan:

Bezovtalanish — hissiy asosni tashkil etadi, ya'ni boshqalarning holatiga befarq bo'lmaslik.

Ko'maklashish — bu hissiy kechinmaning amaliy natijasidir, ya'ni yordam berish harakati.

Shunday qilib, empatiya ko'maklashish motivining psixologik ildizi hisoblanadi.

Pedagogik va psixologik ahamiyati

Ta'lim va tarbiya jarayonida ushbu motivlarni rivojlantirish bolalarda ijtimoiy mas'uliyat, hamdardlik, hamkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi. O'qituvchilar, psixologlar va ota-onalar bolalarni boshqalarning his-tuyg'ularini inobatga olishga o'rgatish orqali insonparvarlik fazilatlarini mustahkamlashlari mumkin.

Xulosa. Bezovtalanish va ko'maklashish motivlari insonning ijtimoiy-axloqiy rivojlanishida asosiy o'rin tutadi. Ular shaxsni boshqalarga nisbatan sezgir, mas'uliyatli va mehribon bo'lishga undaydi. Bu motivlar jamiyatda ijobiy ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish va insonlararo totuvlikni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Batson C.D. The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer. — Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1991.
2. Hoffman M.L. Empathy and Moral Development. — Cambridge University Press, 2000.
3. Rogers C. On Becoming a Person. — Boston: Houghton Mifflin, 1961.
4. Kolberg L. Essays on Moral Development. — Harper & Row, 1984.
5. Karimova V.M. Psixologiya asoslari. — Toshkent: O'zbekiston, 2019.
6. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. — Toshkent: Fan, 2018.